

Hrvoje Ivanković

ODLIČAN PRESJEK KRETANJA U SUVREMENOJ ARGENTINSKOJ DRAMI

6 argentinskih drama,
odabir Roberto Aguirre,
prevoditeljica Nikolina Židek,
Biblioteka Mansioni,
Hrvatski centar ITI,
listopad 2014.

Kao poseban ciklus u okviru teatrološke biblioteke Mansioni Hrvatskog centra ITI-ja nametnuo se niz antologija suvremene svjetske drame, pa su nam tako od 1998., kada je objavljena *Antologija ruske disidentske drame*, predstavljene knjige s novijim dramskim ostvarenjima pisaca iz Škotske, Makedonije, Austrije, Italije, Mađarske, Francuske i Češke. U situaciji kada je upravo svjetskoj dramskoj produkciji (izuzmemo li djelomično angloameričko „tržište“) jedan od najkrupnijih problema u kreiranju repertoara hrvatskih institucionalnih kazališta, takva izdanja mogu biti vrijedna već i na razini elementarne informacije, dodatno proširene sustavnim proučavanjem suvremenog dramskog stvaralaštva u svijetu kroz drame koje se objavljuju u također ITI-jevu časopisu *Kazalište*. *Feedback* koji na repertoaru hrvatskih kazališta imaju drame objavljene u ovim publikacijama

često, na žalost, nije adekvatan njihovoj izazovnosti, pa bi se čak moglo reći da je posredstvom ITI-jevih izdanja suvremena svjetska drama češće stizala na pozornice u susjednim i jezično nam bliskim zemljama, no nadajmo se da bi se to moglo promijeniti zahvaljujući recentnom izdanju koje je, pritom, ovaj niz prvi put izmjestilo iz europskih okvira. Riječ je o knjizi *6 argentinskih drama*, za koju je izbor napravio Roberto Aguirre, dramatičar, teatrolog te kazališni redatelj i pedagog, osnivač kazališta *Teatro de Repertorio Norte*. Pokazalo se da su urednica izdanja Željka Turčinović te prevoditeljica svih šest drama, Nikolina Židek, napravile odličan potez izabравši za antologičara čovjeka koji je podjednako upućen u teoriju, dramsko pismo i praksu suvremenog argentinskog kazališta. Odredivši okvir suvremenosti u luku od proteklih četrdesetak godina, Aguirre je izabrao problemski itekako artikulirana i usredotočena djela koja po svojim stilskim, žanrovskim i tematskim značajkama s jedne strane doista daju odličan presjek kretanja u suvremenoj argentinskoj drami, zastupajući i tradicionalnije oblike dramaturgije i izrazito moderan dramski rukopis, no koja su, s druge strane, zbog svoje kvalitete, aktualnosti i potencijalne scenske atraktivnosti veliki izazov za kazališnu praksu, i to za kazališta raznovrsnih organizacijskih i žanrovskih profila, od velikih repertoarnih pogona do off-teatara sklonijih komornim projektima.

Aguirreov izbor otvara Roberto Cossa, najstariji autor u ovoj knjizi.

Rođen je 1934., a 1981. bio je jedan od osnivača Otvorenog kazališta, svojevrsnog kazališnog pokreta otpora tadašnjem militarističkom režimu u Argentini. Kao dramski pisac aktivan je od sredine 1960-ih, a u ovom izdanju predstavljen je sa svojom najpoznatijom dramom *Nona*, napisanom 1977., koja se ujedno smatra i najizvođenijom argentinskom dramom u svijetu. *Nona* je priča o tri generacije jedne argentinske obitelji talijanskog podrijetla; obitelji koja živi na samom rubu siromaštva i egzistencijalne propasti, čemu itekako pridonosi najstarija članica kućanstva, stogodišnja Nona koja, osim što ne želi umrijeti, još i nepodnošljivo puno jede. Figurativno izvedena tema proždrljivosti ishodišna je točka iz koje kreće Cossino seciranje društva utemeljenog isključivo na materijalnim vrijednostima. S ekscentrično oblikovanim karakterima, ali sa sjajnim dijalozima i duhovito postavljenim situacijama i obratima, *Nona* je prvorazredna groteska koja pokatkad balansira na samom rubu bizarnog, pokazujući kroz crnohumorne filtre do kojeg stupnja ludosti i naka-radnosti očaj može dovesti čovjeka. Ako bih Cossin rukopis trebao uspo-rediti s rukopisom nekih nama poznatijih pisaca onda bi to prvenstveno bili Dušan Kovačević i Mate Matičić; stilski, a dijelom i sadržajno, jako mu bliski autori.

Redatelj, scenarist i dramatičar Javier Daulte, rođen 1963., najmlađi je, a u formalno-stilskom pogledu i najpropulzivniji autor u ovom izboru. Njegova drama *Jesi li tamo?* na prvi pogled izgleda kao djelo tzv. eksper-

mentalne dramaturgije, no rasplinutost likova, klasične dramske strukture, pa i samog govora u ovoj je „duodrami za četiri lika“ provedena vrlo funkcionalno, na način da se kroz postupno zgrušavanje svih tih elemenata počinje oblikovati jedna u biti vrlo životna situacija kojoj, međutim, presudni ton daju dva izrazito fantastična, magijska motiva: pojava duha te ulazak mrtve žene u tijelo žive osobe. Tako se u toj priči o mladom paru, mađioničaru i oftalmologinji, kojima se na dan useljenja u stan događa velika tragedija (žena, naime, gine u prometnoj nesreći), na začudan način isprepliću komično i sentimentalno, onostrano i realistično, što je čini vrlo posebnom i ekskluzivnom, ali u izvedbenom pogledu i vrlo zahtjevnom kazališnom ponudom.

Jorge Horacio Huertas, treći pisac zastupljen u knjizi, rođen je 1949., a po svojoj je temeljnoj profesiji je psiholog i sociolog. Njegova kratka drama *Nastaviti i ne misliti* (napisana 2000.) melankolična je i duhovita igra na vječitu temu muško-ženskih odnosa, u kojoj se klasični ljubavni trokut događa na groblju, u sruzu dvaju prijatelja, nepopravljivih ženskarosa, te žene jednog, a ljubavnice drugog od njih. *Nastaviti i ne misliti* drama je uzbudljiva zapleta, puna neočekivanih preokreta izvedenih na vrlo uskom manevarskom prostoru, ono što u njoj jest način na koji ne mijenjajući svoj realistički diskurs prelazi u sferu fantastičnog, otkrivajući nam najviše opčinjava pomalo kako su sva tri lika mrtvaci koji i u smrti nastavljaju živjeti iste one čež-

nje, strasti i boli koje su živjeli i dok su bila ovostrana, dokumentima posvjedočena živa bića.

Četvrti autor s kojim nas upoznaje Aguirre glumac je i pisac Roberto Ibáñez, koji je po svemu sudeći rođen u prvoj polovici 1950-ih (točnu godinu rođenja gotovo mu je nemoguće pronaći, za što se, kako su mi objasnili, osobno potrudio), a slavu širom hispanoameričkog svijeta stekao je za hvaljujući monodrami *Tunel*, nastaloj prema romanu Ernesta Sábata, s kojom kao izvođač i autor dramatizacije nastupa još od 1996. Ovdje je predstavljen s dramom *O Lorci, besmrtnosti pjesnika i drugim stvarima*, fantazmagoričnoj poetskoj freski obilato protkanoj fragmentima Lorcinie poezije, u kojoj godine 1956., u jeku strijeljanja pristaša peronizma, suočava antikomunističkog aktivista sa skromnim popravljачem bicikala koji bi po njegovom vjerovanju trebao biti sam Lorca, dakako uz tezu da je pjesnik uspio pobjeći svojim krvnicima te da se u tajnosti nastanio u Argentini. No bez obzira na metafizičnost ili metaforičnost ove provokativne drame, ona je u svojoj osnovi autopsija vječitog sukoba između crvene i crne opcije na kojoj su u Argentini, očito slično kao i u Hrvatskoj, zasnovane mnoge nacionalne frustracije i tragedije.

Redatelj i pisac Ricardo Monti rođen je 1944., a u ITI-jevju knjizi predstavljen je s dramom *Maraton*, napisanom 1980. Riječ je, zapravo, o parafrazi glasovitog romana Horacea McCoya, *I konje ubijaju zar ne?*, koji je osim svoje čuvene filmske verzije doživio i nekoliko kazališnih adapta-

cija. Osnovni motiv drame potpuno je isti kao i u romanu: u doba velike krize, 1933. godine, nekoliko parova sudjeluje na maratonskom plesnom natjecanju čiji je jedini cilj izdržati što duže i pobijediti. No u Montijevoj drami osjećaj tjeskobe i užasa pojačava činjenica da nitko ne zna što je nagrada za pobjednika i postoji li ona uopće. Kroz ples, ili bolje reći – polaganom umiranju na podiju, prelamaju se intimne drame, društveni i klasni konflikti, rastvara se lice surovog kapitalizma u obliku u kojem ga i mi danas možemo jako dobro prepoznati, da bi se na kraju shvatilo da je jedini izlaz iz tog svojevrsnog *reality showa*, umrijeti i tako se osloboditi užasa ponižavajućeg života nedostojnog ljudskog bića. S tom porukom Montijeva drama na neki način ulazi u izravan konflikt s religijskim paradigmama koje su – umjesto da joj se usprotive – ljudsku patnju uzdigle na pijedestal svetog i poželjnog, pogodujući tako različitim uzurpatorima i manipulatorima otjelovljenim ovdje u likovima Animatora i Tjelohranitelja. Posljednja drama u knjizi, *Vratila se jedne noći*, djelo je redatelja i izuzetno plodnog dramskog pisca Eduarda Rovnera, rođenog 1943. Ova briljantna crnohumorna drama napisana je početkom 1990-ih, a govori o posesivnoj i svakovrsnim isključivostima opterećenoj jidiš mami, koja ustaje iz groba kako bi se neposredno pred planirano vjenčanje još jednom uplela u život svoga sina. Dramaturški odlično komponirana s nizom izuzetno duhovitih situacija te s likovima koji upravo odišu biografskom punoćom ova drama ima u se-

bi i zamjetnu pirandelovsku notu koja usložnjava mogućnosti njezine scenske interpretacije.

„Napraviti odabir složeno je, teško i nepravedno. Ali odabrali smo one umjetnike koji su označili i nastavljaju označavati put bez povratka. Odabrana djela međusobno se razlikuju, ali istovremeno imaju nepogrešiv pečat ove zemlje. Njihova je univerzalnost dana zajedničkim osjećajem nostalgije koji uvijek boji našu kulturu“, zapisao je Roberto Aguirre u svom kratkom predgovoru znakovito naslovljenom *Argentinski identitet i drama*. I doista, u svih šest drama objavljenih u ovoj knjizi snažno se osjeća argentinski *genius loci*, kako onaj životni tako i literarni (primjerice, ispreplitanje fikcije i realnosti, karakteristično za magijski realizam, prožima sve drame iz Aguirreova izbora, a u čak tri među njima kao aktivni likovi pojavljuju se mrtvaci), no to nije prepreka njihovoj globalnoj transparentnosti, zbog čega su, uostalom, i izvođene na pozornicama širom svijeta. S obzirom na bliskost nam nekih ekonomskih, društvenih i ideoloških prijevora kojima se ove drame bave, ta univerzalnost u našem slučaju prerasta ponekad i u doslovno prepoznavanje, pa bi bila velika šteta kada bar neke od njih ne bi bile uprizorene i u hrvatskim kazalištima. Razlog više da se to dogodi mogli bi biti i punokrvni prijevodi Nikoline Židek, jezično izbrušeni do razine na kojoj se može učiniti kao da su sve ove drame izvorno i napisane na hrvatskom jeziku. Tako je ova vrijedna prevoditeljica i promotorka naše kulture u hispanoameri-

čkom svijetu u obrnutom smjeru obnovila ono što je učinila sa svojim prijevodima suvremenih hrvatskih drama na španjolski u knjizi *Siete Dramas Croatas Contemporáneos*, nastaloj zahvaljujući suradnji izdavačke kuće Biblos iz Buenos Airesa i Hrvatskog centra ITI-ja, a koja je nedavno dobila prestižnu argentinsku nagradu *Teatro del Mundo* za 2014. godinu.

Izabela Laura

SAVRŠENA RAVNOTEŽA

Lada Čale Feldman (ur.):
Neva Rošić
Dubrovačke ljetne igre,
Dubrovnik, 2014.

Blježiti osobnu povijest velikog umjetnika zadatak je koji priteže popriličan uteg odgovornosti, a bilježiti (pri)povijest jedne *umjetnice* čini se još teže, s obzirom na dugotrajan i mukotran pohod na koji su se žene morale odvažiti u hrvanju s atributima i mjestima na koja ih je njihova povijest smjestila.

Historiografija se više nego pojedinačnim kazališnim velikanima bavila masovnijim i obuhvatnijim prekretnicama kazališne sfere, a kada je riječ o ženskim figurama koje su obilježile stoljeća potonje, tlo koje se pohodi postaje sve poroznije. Glumačka je profesija tako jedna od prvih putem koje su žene zakoračile u prostor javnog, ali tretman koji su dobivale i funkcija koja im se pripisivala dugo nije bila izjednačena s funkcijama njihovih muških kolega. Pa čak ni drugom polovicom dvadesetog stoljeća, kada u hrvatsko glumište „muškim glumačkim gardom“ zakoračuju

Neva Rošić, glumica koja je u svojoj osobi uspjela spojiti disciplinirani rad i preciznu metodiku s intuicijom te „brončanim grlom“ i „moćnom prezentnošću“¹ došla ostaviti tamo trajni trag.

Budući da je kazalište umjetnost koja živi u trenutku, jedini način na koji se može sačuvati, odnosno utisnuti značaj njegove Glumice na vidljivoj kružnici kazališne povijesti, bilježenje je upravo tih „živih trenutaka“ iz sjećanja onih kojih su u njima sudjelovali, bilo u funkciji vanjskog ili unutrašnjeg „oka“. Upravo su s tim ciljem Dubrovačke ljetne igre ove godine izdale monografiju Neve Rošić s uredničkim potpisom teatrologinje Lade Čale Feldman. Dar je to na neki način Glumici koja je zadužila Igre ostvarivši u Dubrovniku neke od svojih bitnijih, ali i prvih uloga, poput one u *Tireni* Marina Držića, još u Gavellinoj režiji. Igrala je Neva Rošić i Shakespeareove junakinje poput Porcije u *Juliju Cezaru*, pod redateljskom palicom Koste Spaića, zatim Lady Macbeth u *Macbethu* Vlade Habuneka, Gertrude u Škiljanovoj inačici *Hamleta*, ali i Krležine, i to dvostruke, poput Livije Ancile i Klare Anite u Parovoj režiji *Areteja*.

Strukturno gledano, monografija se sastoji od triju dijelova. Prvi je isplan perom urednice Lade Čale Feldman, govori o životu i radu Neve Rošić, vremenu i okolnostima u kojima je djelovala te obiluje isječcima (i ponekom revizijom) kritičarskih i teatroloških, ali i glumičnih zapažanja o ulogama koje je tumačila, kao i o njihovoj recepciji. Drugi dio čine eseji posvećeni određenim segmentima